

“İLKELERE DÖNÜŞ” VE TRUMP MİRASI ARASINDA BIDEN’İN ORTADOĞU POLİTİKASI

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

Önümüzdeki günlerde, hükümetin kurulmasından yeni cumhurbaşkanının seçilmesine, ABD-Fransa sponsorluğunda yapılacak hükümetin kuruluş konferansı ve Suudi Arabistan, Katar ve Mısır’ın başını çektiği Arap yakınlaşmasına kadar Basil, ülkenin “güçlü Hristiyan” figürü olma şansını kaybetmiştir.

”

Genel olarak politik üslubu ve dış politika tercihleri ile kendinden önceki başkanlara göre “sıra dışı” bir karakter sergileyen Donald Trump, “America First” yaklaşımı çerçevesinde dış aktörlerle ilişkilerde Amerikan üstünlüğünü benimsetme odaklı radikal ve zorlayıcı bir tutum benimsemiş ve bu tutum dünya genelinde zaten sorun yaşamakta olan Amerikan imajının daha da

zayıflamasına neden olmuştur. Ortadoğu meselelerinin ele alınışında da bu radikal yaklaşımı sürdüren Trump yönetimi, İran’la yürütülen diplomatik ilişkileri sonlandırıp ekonomik yaptırım uygulamaya başlamış, Filistin meselesinin çözümünde, Filistin yönetimine olan desteği azaltıp, Kudüs’ün başkent olarak tanınması örneğinde olduğu gibi İsrail’in elini

güçlendirecek adımlar atmış, bölgedeki diğer müttefiklerinin İsrail ile ilişkilerini geliştirmek üzere “normalleşme” sürecinin öncülüğünü yapmıştır.

Böylece, ABD’nin bölgedeki fiili varlığını azaltırken, diğer yandan ABD’nin müttefikleri aracılığı ile bölgedeki etkisini yeniden tesis etmeye yönelik bir süreç başlatmıştır. Trump yönetiminin bu gibi politikalar ile bölgede başlattığı değişim süreci Joe Biden’ın başkanlık seçimini kazanması ile yarıda kalmıştır. Biden’ın Trump’ın kendisine bıraktığı Ortadoğu mirasını nasıl değerlendireceği merak edilirken patlak veren Rusya-Uk-

rayna savaşı, ABD dış politika gündeminin bu bölgeye odaklanmasına ve Biden yönetiminin Ortadoğu meselesini ötelemesine sebep olmuştur. Ancak bölgedeki

müttefikleri, Biden yönetiminin Ortadoğu meselelerine nasıl yaklaşacağı, özellikle İran ve dış aktörlerin bölgede artan etkisi ve terörle mücadele konularında nasıl bir yöntem izleyeceği, Trump yönetiminin yarım kalan politikalarına devam edip etmeyeceği gibi sorulara kesin cevaplar üretmesini beklemektedir. Bu kapsamda Biden'in Temmuz ayında İsrail, Batı Şeria ve Suudi Arabistan'ı kapsayacak gezisinde söz konusu sorularla yüzleşmesi ve bölgeye yönelik stratejisini müttefikleriyle paylaşması beklenmektedir. Bu yazıda göreve geldiği günden bu yana yaşanan gelişmeler ışığında Biden'in, eleştirdiği Trump'ın Ortadoğu politikasından radikal bir şekilde farklı bir politika geliştirmeyeceği iddiası İran, İsrail ve Suudi Arabistan ilişkileri bağlamında savunulacaktır.

“

Ortadoğu ve Kuzey Afrika koordinatörü Brett McGurk çeşitli beyanatlarında Biden yönetiminin bölgeye yönelik izlediği ve izleyeceği politikaların genel çerçevesini “back to basics (temel ilkelere dönüş)” stratejisiyle açıklamaktadır.

”

BIDEN DÖNEMİNDE İRAN-İSRAİL YAKLAŞIMI

Öncelikle, her ne kadar çeşitli söylevlerinde dış politika konularına

değinmiş olsa da Biden, göreve geldiğinden bu yana sınırları ve içeriği net bir Ortadoğu stratejisi geliştirmemiştir. Bununla birlikte, yönetimin Ortadoğu ve Kuzey Afrika koordinatörü Brett McGurk çeşitli beyanatlarında Biden yönetiminin bölgeye yönelik izlediği ve izleyeceği politikaların genel çerçevesini “back to basics (temel ilkelere dönüş)” stratejisiyle açıklamaktadır. Buna göre, Trump'ın izlediği radikal stratejinin ve uzun yıllardır bölgede devam eden ABD'nin çekilme politikasının bölgede yarattığı kaygının ve ABD'nin bölgeden uzaklaştığı algısının farkında olan Biden yönetimi, ABD'nin bölgedeki varlığını yeniden tesis etme politikası izleyeceği izlenimi vermektedir.

Bu kapsamda back-to-basics stratejisi bağlamında Biden yönetimi bölgedeki geleneksel müttefikleri ile fikir alışverişi süreçlerini güçlendirmeye ve bölgedeki ittifak ağını yeni aktörleri de kapsayacak şekilde genişletmeye yönelik bir yol izleyeceğini ileri sürmektedir. Ancak içeriği henüz muğlak olan bu strateji, bölgedeki gerçekliklerle birlikte değerlendirildiğinde önceki yönetimin politikalarından farklı sonuçlar üretmesi, önceki yönetimin yarattığı hasarları gidermesi

ve ABD açısından bölgede olumlu bir sonuç üretmesi mümkün görünmemektedir.

Biden yönetiminin bölgede odaklanması gereken öncelikli mesele İran'ın bölgede artan etkisinin nasıl sınırlandırılacağı hususudur. Zira Obama yönetiminin diplomatik yollarla İran'ı kendi safına çekme politikası, Trump tarafından sonlandırılmış, uygulanan yaptırımlar ve İran'a bağlı Kudüs Güçleri Komutanı Kasım Süleymani'nin öldürülmesi gibi eylemlerle İran zayıflatılmaya çalışılmıştır. Ancak bu politikalar İran'ın bölgedeki etkisini ortadan kaldırmada başarılı olamamıştır. Bu bağlamda Biden'ın İran'a yönelik Barack Obama benzeri bir müzakere süreci içerisine yeniden girme beklentisi oluşmuştur. Hatta Biden yönetiminin İran'la resmî olmayan görüşmelere başladığı da bilinmektedir. Ancak İran'a uygulanan yaptırımların hâlen devam etmesi ve İran'ın imzaladığı anlaşmaya sadık kalmayan ABD'ye yönelik güvensizliği olası bir yeniden müzakere ve yeni bir anlaşma ihtimalini oldukça zayıflatmaktadır. Diğer yandan, İran'la

olası bir yumuşamanın İsrail ve Suudi Arabistan gibi bölgedeki önemli müttefikler üzerinde yaratacağı gerginlik, Biden yönetiminin seçeneklerini daha da kısıtlamaktadır. Dolayısıyla İran meselesinde Biden yönetiminin Trump'ın izlediği politikadan radikal bir şekilde uzaklaşması mümkün görünmemektedir.

“

Biden çeşitli söylevlerinde sıklıkla, “Eğer İsrail var olmasaydı, onu biz icat etmek zorunda olurduk” diyerek bu ülkenin ABD'nin bölge politikaları için vazgeçilmez olduğunun altını çizmiştir.

”

Diğer ABD yönetimlerinin olduğu gibi, Biden yönetiminin de Ortadoğu politikasının kilit noktasını İsrail'in ve bu ülkenin bölgedeki durumunun teşkil edeceğini söylemek mümkündür. Zira Biden çeşitli söylevlerinde sıklıkla, “Eğer İsrail var olmasaydı, onu biz icat etmek zorunda olurduk” diyerek bu ülkenin ABD'nin bölge politikaları için vazgeçilmez olduğunun altını çizmiştir. Bununla birlikte Biden yönetiminin, Trump'ın bölgedeki Filistin varlığını göz ardı

eden ve Filistin yönetimini baskıcı metotlarla İsrail ile anlaşmaya zorlayan politikası yerine, daha ılımlı bir politika geliştirdiğini söylemek mümkündür. Trump yönetiminin kesmiş olduğu Filistin yönetimine yönelik yardımların, Biden tarafından yeniden verilmeye başlaması bu durumun en somut göstergesidir. Bunun yanı sıra Biden'ın "back-to-basics" stratejisinde İsrail'in ayrıcalıklı bir yeri bulunduğunu söylemek mümkündür. Zira bölgedeki ittifak ağını genişletmek için Biden'ın İsrail'e mesafeli duran bölge ülkelerini ikna etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Biden yönetiminin en önemli dayanak noktasını ise Trump'ın öncülük ettiği bölge ülkelerinin İsrail ile normalleşme süreci oluşturmaktadır. Nitekim Biden yönetimi sıklıkla İbrahim Antlaşmalarının bölge açısından önemine değinmekte ve bu antlaşmaların kapsamının

genişletilmesine yönelik çabaların sürmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Biden'ın Trump'ın İsrail politikasındaki normalleşme sürecini devam ettirirken, Filistin yönetimi lehinde ufak bir değişiklik yapacağını söylemek mümkündür.

“

Ne kadar eleştirse de Biden yönetiminin Suudilere yönelik politika seçenekleri sınırlı görünmektedir. Zira Suudi Arabistan'a 650 milyon dolar değerinde silah satışına izin verilmesi ve Biden'ın Ortadoğu gezisinin bir ayağını Suudi Arabistan'ın oluşturması bu durumun açık göstergesidir.

”

“İLKELERE DÖNÜŞ” STRATEJİSİNDE RİYAD ENGELİ

Büyük olasılıkla Biden yönetiminin bölgeye yönelik stratejisindeki en önemli sorunu ise Suudi Arabistan ile ilişkiler oluşturacaktır. Zira İran'ın bölgedeki etkisinin artmasının kendi liderlik pozisyonuna bir tehdit oluşturduğunu düşünen Suudi rejimi, İran karşıtı politikaların öncülüğünü yapmakta ve bu çerçevede ABD'nin bölgedeki varlığını ve desteğini hayati olarak görmektedir. Öte yandan başkanlık yarışını sırasında Biden'ın ağır insan hakları ihlalleri ve Cemal Kaşıkçı cinayeti nedeniyle Suudi Arabistan'a mesafeli durduğu bilinmektedir. Buna ek olarak ABD'nin bölgedeki varlığını azaltma politikası da Suudi rejimi ile olan ilişkilerde önemli bir gerilim alanı oluşturmaktadır. Biden yönetiminin Suudi

rejiminin önderliğinde Yemen'de gerçekleştirilen operasyonlara daha fazla destek vermeyeceğini açıklaması, bu gerilimin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

Bununla birlikte Biden yönetiminin Trump'ın Suudi rejimi ile geliştirdiği yakın ilişkiyi tamamen sonlandırması ya da radikal bir şekilde farklı bir politika üretmesi olası görünmemektedir. Zira Suudi rejimini izole edecek bir politika, İran'ın bölgedeki etkisinin daha da artmasının önünü açacaktır. Güncel politika açısından belki de bundan daha önemlisi, petrol fiyatlarındaki son dönemde yaşanan artış, Suudi Arabistan gibi dünya genelinde petrol fiyatlarını belirlemede etkin role sahip bir aktörün önemini daha da artırmaktadır. Nitekim Biden'ın Temmuz ayındaki gezisinde fiyatların dengelenmesi için petrol arzının artırılması hususunu gündeme getirmesi beklenmektedir. Bu nedenle, ne kadar eleştirse de Biden yönetiminin Suudilere yönelik politika seçenekleri sınırlı görünmektedir. Zira Suudi Arabistan'a 650 milyon dolar değerinde silah satışına izin verilmesi ve Biden'ın Ortadoğu gezisinin bir ayağını Suudi Arabistan'ın oluşturması bu durumun açık göstergesidir. Dolayısıyla tüm bu veriler ışığında Biden'ın "back-to-basics" stratejisinin mevcut Ortadoğu politikalarında radikal bir değişim yaratması mümkün görünmemekte, dahası Biden'ın ağır bir şekilde eleştirdiği halefinin izinden yürüyeceği izlenimi yaratmaktadır. Sonuç olarak bu durum, Trump'ın gölgesinin Biden'ın Ortadoğu politikaları üzerinde etkili olacağını göstermektedir. ■

